

Barnets Rätt i Tobaksfrågan – BRiT

Bakgrundstexter till bilderna i den version som vänder sig till skolan och åldrarna 15-18 år. Syftet med dessa bildtexter är att vara ett stöd och underlag för en lektion om BRiT inte att använda som tal manus att läsa upp. Presentationen innehåller 22 bilder.

Bild1:

En ung människa som efterfrågar vuxenansvar.

Källa: Hanna åk 9, Hej Då Tobak 2014

Denna presentation bygger på de bilder som de båda experterna i projektet Margaretha Haglund, tobakspolitisk expert samt Maria Schöld, barnrättsjurist tagit fram till de seminarier som har hållits på 6 platser i landet:

Presentationen har vidareutvecklats och uppdaterats av psykolog Margareta Pantzar med bidrag från TPLR au, Ywonne Wiklund, Ingrid Edvardsson Aurin samt Carina Hesse Bolin och Björn Grundström, Hälsoäventyret.

Välj att använda de bilder du tycker passar i sammanhanget.

Det finns även en längre presentation med 38 bilder.

På www.tobaksakta.se finns material om BRiT.

Margareta Pantzar nov 2019

Bild 2:

Barnets Rätt i Tobaksfrågan syftar till att belysa WHO:s tobakskonvention ur ett barnrättsperspektiv (FN:s konvention om barnets rättigheter och WHO:s ramkonvention om tobakskontroll).

Barnkonventionen slår fast att barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla frågor som rör barn. Politiska beslut i tobaksfrågor berör barn i allra högsta grad. Barns hälsa, utveckling och uppväxtvillkor påverkas av

tobaksproduktion, tobaksreklam och tobaksanvändning i både fattiga och välbärgade länder, som vårt eget land.

Projektet har under 3 år drivits av Tobaksfakta – oberoende tankesmedja. Det startade 2014 med ekonomiskt stöd från Folkhälsomyndigheten. Från 2017 övergick projektet till ordinarie arbete inom Tobaksfakta och TPLR för att sprida kunskapen om konventionerna vidare.

Samtliga som arbetar med barnrättsfrågor och tobaksprevention i landet har ett ansvar och möjligheter att bidra och delta i detta arbete.

Mer information finns på www.tobaksfakta.se

TPLR – TobaksPreventiva nätverket i Landsting och Regioner har samverkat med Tobaksfakta i projektet sedan 2015.

Bild 3:

Konventionerna är viktiga styrdokument och borde genomsyra allt arbete

Barnkonventionen (BK) slår fast att barn har rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Inget barn får diskrimineras och alla barn har rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa. Sverige *ratificerade* BK 1990. Den blir svensk lag från 1 jan 2020.

De länder som har ratificerat

Barnkonventionen måste återkommande lämna in skriftliga rapporter till FN:s Kommitté för barnets rättigheter om vad de gjort för att leva upp till innehåll och artiklar i Barnkonventionen. BK ska beaktas och tillämpas inom olika sakområden, där tobaksområdet är ett av de viktiga områdena.

Tobakskonventionen (TK) är den första konventionen inom folkhälsoområdet. Sverige *ratificerade* den 2005. Barn (upp till 18 år) hör till Tobakskonventionens viktigaste

målgrupper. De har rätt att skyddas mot tobaksindustrins försök att få barn och unga att börja röka och snusa. De ska slippa reklam för cigaretter, snus och andra nikotinprodukter och få växa upp i ett samhälle där tobaksfritt är det normala och inte behöva utsättas för passiv rökning. Skolan ska kunna ge viktiga kunskaper om tobakens skadlighet och om tobaksindustrins metoder och arbetssätt.

Hela samhället berörs av dessa två konventioner som tillsammans och var för sig bör ligga till grund för alla politiska diskussioner och beslut.

Bild 4:

Barnkonventionen

Anslutna länder ska vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra barnkonventionen. För att se till att barnets bästa kommer i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn och att konventionens alla bestämmelser respekteras vid utveckling av lagstiftning och politik på alla nivåer, krävs en bedömning av vilka konsekvenser olika åtgärder har på barnens liv och utvärdering

av konsekvenserna. Processen bör byggas in i samhällsledningen på alla nivåer och så tidigt som möjligt i den politiska processen.

Tobakskonventionen

TK är världens första FN-konvention i en folkhälsofråga, omfattar evidensbaserade åtgärder som behövs både för att begränsa efterfrågan på tobak och tillgängligheten till tobak.

Konventionen har status som ett juridiskt bindande avtal.

Anslutna länder träffas regelbundet för att arbeta praktiskt med konventionen, t ex fatta beslut om utveckling av riktlinjer och procedur för rapportering.

Konventionen är samtidigt konstruerad så att varje bestämmelse lämnar stort utrymme för de enskilda länderna att formulera sina egna lagar och insatser.

Konventionen föreskriver vilka insatser länder ska genomföra men inte exakt hur.

Breda åtgärdsprogram med många samverkande åtgärder ger bästa effekt.

Bild 5:

Internationella tobaksfakta

Tobaksbruk är ett av de största hot mot folkhälsan som världen någonsin har tacklat. Antalet rökare i världen är mer än en miljard och bruket ökar globalt trots att det minskar i höginkomstländer. Barn drabbas hårt av denna hälsokatastrof.

Nästan hälften av världens alla barn andas luft som är förorenad av tobaksrök. Mer än 80 % av världens rökare bor i låg- eller medelinkomst länder.

Rökningen dödar 8 miljoner människor varje år.

Rökningen dödar nästan hälften av brukarna.

Det är en riskfaktor för 6 av de 8 vanligaste dödsorsakerna i världen.

100 miljoner dödsfall orsakades av rökning under 1900-talet.

Passiv rökning beräknas orsaka 1,2 miljoner dödsfall/år. Barn och kvinnor är mest utsatta.

Källor:

<https://www.who.int/health-topics/tobacco>

Socialstyrelsen. Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar. 2014

Doll R, Peto R et al BMJ 1994;309:901-10

Pirie K, Peto R et al Lancet 2013; 381: 133–41

Thun MJ et al N Engl J Med 2013;368:351-64

Goodchild M, Nargis N, Tursan d'Espaignet E. Global economic cost of smoking-attributable diseases. Tob Control. 2018 Jan;27(1):58-64.)

Bild 6:

Hur ser man på barn enligt BK, se bild!
Från och med graviditetsvecka 23 definieras fostret juridiskt som barn i Sverige.
TK ansluter sig till denna syn på barn.

Bild 7:

Utgångspunkten i barnperspektivet är respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Alla människor – stora som små – har lika värde.

Ytterligare en utgångspunkt i barnperspektivet är barndomens egenvärde. Barn är inte bihang till föräldrarna eller passiva mottagare av föräldrapåverkan. De är inte miniatyrupplagor av vuxna utan unika individer med egna behov. Barndomen ses

således inte enbart som en förberedelse för vuxenlivet utan som en del av livet med ett värde i sig.

Sammanfattningsvis används begreppet barnperspektiv i betydelsen att vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa. I detta ingår att lyssna till barnet och respektera det som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.

Att ha ett barnperspektiv innebär att se barnet som "expert" på dess egen situation. Det är i sista hand den vuxne som utifrån ett vuxet perspektiv, kunskaper och erfarenheter som måste fatta beslut och ta ansvar för beslutet. Detta betyder att det inte bara finns ett barnperspektiv.

En femårings värld är inte densamma som en 16-årings. Ett barnperspektiv skiljer sig alltså från ett ungdomsperspektiv. SOU 1997:116

Bild 8:

För många barn/ungdomar använder fortfarande tobak, även om de flesta inte gör det. Rökningen har minskat något under det senaste året bland unga.

Fråga: Hur ser tobaksbruket ut på er skola? Var förekommer det? Elever/vuxna? Diskutera!

Användningen av tobaksprodukter är fortfarande alltför vanligt. Ungefär 1,7 miljoner **vuxna** i Sverige använder tobak dagligen, ca 18 procent.

Tobak **marknadsförs fortfarande** väldigt öppet. Ny lagstiftning genomfördes 2017 med bland annat varningsbilder på cigarettpaketerna utifrån direktiv från EU.

Fråga: Var ser ni tobaksreklam (Butiker/paketen/personliga saker/festivaler/internet)? Hur ser den ut? Vilken känsla vill man ge?

Barn har alltför lätt att **få tag på tobak**. Studier säger att bland 16-åringarna är det ca 4 av 10 pojkar och 3 av 10 flickor som köper tobak själva.

Fråga: Stämmer det? Är det skillnad på olika butiker. Diskutera!

Av de som börjar använda tobak gör 9 av 10 **det innan de fyllt 18 år**

Tobak kan vara och är ofta **inkörsport till andra droger**. Av tobaksbrukare har 39 % av pojkarna i åk 2 och 27 % bland flickorna använt/testat cannabis.

Källor:

Nationella folkhälsoenkäten 2018 Folkhälsomyndigheten

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. Skolelevers drogvanor 2018

U.S. Department of Health and Human Services. *Preventing Tobacco Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2012.

Tobaksfakta – oberoende tankesmedja, www.tobaksfakta.se

Bild 9:

Många artiklar i Barnkonventionen (BK), visar på barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa, vilket sammanfaller med artikel 5.3 i Tobakskonventionen (TK).

Fråga: Har ni idéer om hur man skulle kunna skydda barn (upp till 18 år enligt BK) bättre från påverkan från tobaksindustrin?

Diskutera!

Tobaksindustrin försöker med alla medel förhindra, försvaga och försena åtgärder som syftar till regleringar inom tobaksområdet. Man kan säga att politiken har att välja mellan att stå upp för, måna om och försvara folkhälsan eller tillåta tobaksindustrin att fortsätta tjäna miljarder på sina dödliga produkter.

Tobaksindustrin och dess allierade (t ex Svensk servicehandel) har under årtionden på olika sätt varit aktiva för att köpa goodwill, dvs. försökt förbättra sitt rykte och framstå som ansvarstagande.

Några exempel på hur tobaksindustrin arbetar med goodwill:

- Erbjuder handlare och kommuner tillsynsprogram som fungerar dåligt.
- Sponsrar festivaler, karnevaler och marknader med olika jippon där familjer, barn och unga samlas.
- Bekämpar åtgärder för att reglera tobaksindustrin

Källor:

www.tobaksfakta.se

Dödligt Inflytande - om tobaksindustrins sista strid. Tobaksfakta 2014

Bild 10:

Enligt TK ska alla ha rätt till 100 procent rökfritt i alla miljöer.

Ingen skall ofrivilligt utsättas för rök i sin omgivning (Delmål 4 - Prop. 2002/3:35)

Passiv rökning är alltid farligast för barn: låg födelsevikt och risk för plötslig spädbarnsdöd, ökad risk för infektioner i luftvägar och öron, kan orsaka eller försämra astma, påverkar utvecklingen av lungkapacitet och ger ökad tolerans för nikotin om barnet senare skulle börja använda tobak.

Diskutera gärna förebildsaspekten!

Fråga: Följer alla, även vuxna och besökare lagstiftningen? Vad betyder det att förebilder (vuxna eller kompisar) röker/snusar?

Källor:

Statistik om spädbarnsföräldrars rökvanor 2016. Socialstyrelsen 2018

https://www.who.int/gho/phe/secondhand_smoke/en/

<https://www.cancer.org/cancer/cancer-causes/tobacco-and-cancer/secondhand-smoke.html>

Öberg M, Jaakkola MS, Woodward A, Peruga A, Prüss-Ustün A 2011: Worldwide burden of disease from exposure to second-hand smoke: a retrospective analysis of data from 192 countries. The Lancet 377(9760): 139–46. DOI: 10.1016/S0140-6736(10)61388-8.

Bild 11:

Tobakslagens kap 5 §2 innehåller en bestämmelse om rökning i skolmiljö.

Den lyder:

”Rökning är förbjuden i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt på skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem”.

Förbudet gäller dygnet runt och året om för barn och vuxna, oavsett vilken verksamhet som bedrivs.

Tobaksfri skoltid borde vara en självklarhet!

Fråga: Hur ser det ut på er skola, röks det på er skolgård eller utanför er fritidsgård? Vems ansvar anser ni att det är att lagen följs? Vilka idéer och tankar har ni för bättre efterlevnad?

Bild 12

För att öka medvetenheten och kunskapen om olika aspekter av tobaksfrågan bör alla länder utveckla insatser för utbildning, information och opinionsbildning till vuxna och barn.

Förutom alla hälsoaspekter bör kunskap ges om innehållet i TK, till exempel artikel 8, om att skyddas från passiv rök (bild 10) och artikel 5.3, om att skydda folkhälsopolitiken från Tobaksindustrins påverkan (bild 9)

BK:s artikel 17 ger stöd för detta: Barnet har

rätt till information som främjar barnets välfärd och hälsa.

Endast 44 % av unga mellan 14-18 år får 2019 ingående information om tobak i skolan vilket är en minskning från 2017.

Kunskap om styrkan i nikotinberoendet, att nikotin kan öka risk för psykisk ohälsa och att det även kan ge inlärningssvårigheter.

Unga vet i regel att det är farligt att röka men inte omfattningen av tobaksskadorna t ex att varannan rökare riskerar att dö i förtid av sin rökning.

Källor:

Rapport 2019:1. Det är bara barn som börjar använda tobak - Rapport om ungas attityder till tobak. En Novus undersökning på uppdrag av NSG 2019.

Tobakskonventionens artikel 12 och tillhörande Riktlinjer från 2010

Bild 13:

Alla former av tobaksreklam, marknadsföring och sponsring bör förbjudas eftersom detta är oförenligt med principen om barnets bästa. Riktlinjerna till artikel 13 rekommenderar förbud mot exponering av tobaksvaror på försäljningsställ, samt att tobaksförpackningarna ska vara standardiserade och reklamfria.

Några länder har infört standardiserade tobakspaket, enfärgade med varningsbilder och varningstext och med endast namn på märke och antal cigaretter.

Många länder har hunnit längre än Sverige i sin lagstiftning för att begränsa tillgänglighet och reklam av tobaksprodukter.

Fråga: Hur ser ni på begränsningar av tobaksreklam? Vilka åtgärder anser ni vara viktiga att genomföra i Sverige?

Källor:

Tobakskonventionen, Artikel 13 med tillhörande rekommendationer från 2007

Dödligt inflytande. Tobaksakta 2014

Hammond D, Wakefield M, WHO Guidelines till artikel 13,

Tobacco Atlas 2015 och Tobacco Free Kids, m fl

Bild 14:

Unga rökare vill sluta och många har försökt flera gånger!

Unga rökare vill sluta:

Andel rökare i åk 9 som vill sluta är 39 % 2018.

Andel rökare i åk 2 som vill sluta är 40 % 2018.

Andel snusare i åk 9 som vill sluta är 25 % 2018.

Andel snusare i åk 2 som vill sluta är 29 % 2018.

Länkar till material:

<http://www.psychologistsagainsttobacco.org/Default.aspx?id=31599>

<http://www.umo.se/Tobak-alkohol-droger/Rokning/>

Det finns idag endast ett fåtal studier om metoder och deras effekt på tobaksavvänjning bland barn. Trots detta är det ALLTID viktigt att försöka hjälpa barn som vill sluta.

Som vuxen stödjare kan man få tips och stöd av SOTIS-materialet och SOTIS filmerna som finns på psykologer mot tobaks hemsida.

Fråga: Hur skulle ni vilja bli bemötta om ni rökte eller snusade och vill ha hjälp att sluta?

Källor:

CAN Skolundersökning 2018

T Fanshawe, W Halliwell, N Lindson, P Aveyard, J Livingstone-Banks, J Hartmann-Boyce Tobacco cessation interventions for young people. Cochrane Systematic Review - Intervention Version published: November 2017

Länkar till material:

<http://www.psychologistsagainsttobacco.org/Default.aspx?id=31599> eller

www.tobaksstopp.nu

<http://www.umo.se/Tobak-alkohol-droger/Rokning/>

Bild 15:

Flera råd vid nikotinsug:

Äta en frukt

SMS:a, ring eller chatta med en kompis. Gör någon fysisk aktivitet som du gillar. Ta en dusch eller ett bad. Spela ett spel, se på en video eller gå in på en app.

Tänk på att suget går över fort – på max 1 minut.

Olika faktorer som många brukar nämna ligger bakom ett tobaksstopp.

En önskan att:

slippa beroendet

bli lugnare

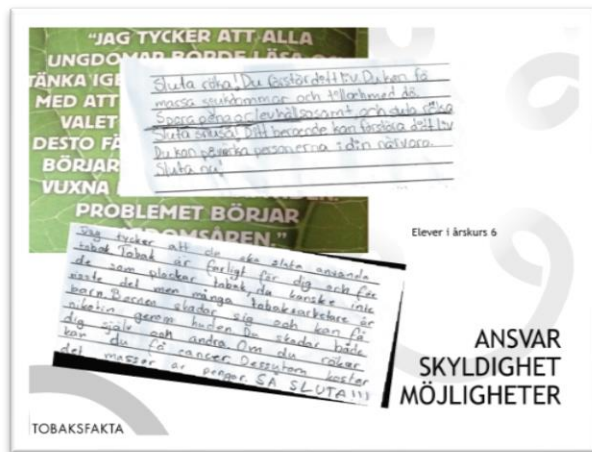
bli pigg och fräsch

lukta gott och må gott

använda pengarna till annat

hitta nya sätt att må bra på

Bild 16:

En av de viktigaste åtgärderna för unga inte ska börja med tobak, är att vuxna inte röker eller snusar. Vuxna är viktiga förebilder.

*Fråga: Hur ser ni på vuxnas tobaksbruk?
Diskutera!*

*Källa:
Hej Då Tobak, 2014*

Bild 17:

Vad säger tobakslagen i Sverige om åldersgränsen 18 år:

18 § Tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare får inte säljas eller på annat sätt lämnas ut i näringsverksamhet till den som inte har fyllt 18 år. Den som lämnar ut en sådan vara eller produkt skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått nämnda ålder.

Om det finns särskild anledning att anta att varan eller produkten är avsedd att lämnas

över till någon som inte har fyllt 18 år får den inte lämnas ut.

På försäljningsställen skall det finnas en tydlig och klart synbar skylt med information om förbudet mot att sälja eller lämna ut sådana varor eller produkter som avses i första stycket till den som inte har fyllt 18 år. (SFS 2018:2088.

TK art 16:

Försäljning av tobaksvaror till och av minderåriga ska förhindras, information om detta ska vara väl synlig. Tobaksvarorna får inte vara lättillgängliga för konsumenten, de får inte delas ut gratis eller säljas i små förpackningar. Det ska vara förbjudet att tillverka och sälja godis och leksaker som liknar tobaksvaror

Fråga: Har ni sett varor som liknar tobaksprodukter i butiker? Vad tänker ni är syftet med dessa produkter? Diskutera!?

*Källa:
Tobakskonventionens artikel 16*

Bild 18:

Hej Då tobak!

Är en bok som Hälsöäventyret i Uppsala tagit fram tillsammans med barn och unga om arbetar med metoden Tobaksfri duo på skolor i Uppsala.

Boken innehåller tankar i form av texter, bilder och dikter om vad barn och unga tycker om tobaksfrågan. Inspiration för vuxenansvaret i frågan!

Uppgift: Arbeta gärna fram eget material runt elevernas tankar om olika perspektiv på tobaksfrågan. Gör en utställning, skriv insändare, skicka till politiker, lokala och riksdagspolitiker.

Beställ boken från Hälsöäventyret i Uppsala www.halsoaeventyret.lul.se

Bild 19:

Visa hemsidan tobaksfakta.se

Där finns mycket aktuellt inom tobaksområdet och i fliken faktamaterial finns BRiT materialet, Barnets rätt i tobaksfrågan

Engelsk översättning

Rapportblad om de sex viktigaste artiklarna: 5.3, 8, 12, 13, 14 och 16, inklusive alla faktablad finns översatta till engelska.

Barnets rätt till tobaksfritt – nya perspektiv

på att stärka barnets rättigheter, finns också översatt till engelska.

Tips!

Arbeta gärna med och fördjupa er i materialet på en engelska lektion.

I samma flik finns även FN:s globala mål, Agenda 2030 med material även på engelska om "Tobak – ett hot mot hållbar utveckling".

Bild 20:

Tobacco Endgame är ett perspektivskifte för att motverka den globala hälsokatastrof som tobaksbruket utgör. Tobaksfakta – oberoende tankesmedja föreslår i samråd med tobaks- och folkhälsoexperter i Sverige att regering och riksdag beslutar om år 2025 som ett mål för utfasningen av rökningen i vårt land och att mindre än fem procent av befolkningen då röker. Det är en nivå som kommer att göra rökningen till ett

betydligt mindre dominerande folkhälsoproblem än i dag. Ordet "endgame" kommer från schackvärlden och betyder den fas av spelet då avgörandet närmar sig.

Världshälsoorganisationen, WHO har utvecklat en bred strategi med åtgärder i Tobakskonventionen och Tobacco Endgame är ytterligare en vidareutveckling av denna strategi. Den har anammats av flera länder som beslutat om ett årtal då målet ska ha nåtts. T ex har Nya Zeeland och Irland beslutat om 2025, Finland 2030 och Scotland 2034, fler länder är på gång.

I Sverige har man satt målet Rökfritt Sverige 2025, 200 organisationer, företag, förbund, kommuner m fl har ställt sig bakom förslaget. (nov 2019). Dessutom finns målet med i regeringens ANDT-strategi. Arbetet drivs nu för att få ett riksdagsbeslut med en tydlig aktivitets- och handlingsplan för att nå målet. Läs mer på tobaksfakta.se

BRiT-projektet och det fortsatta arbetet ingår som en viktig del av den handlingsplan som opinionsprojektet Tobacco Endgame Rökfritt Sverige 2025 förutsätter och arbetar för.

Fråga: Hur ser det ut i din kommun? Har kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen ställt sig bakom? Kan ni göra något för att påverka ett sådant beslut?

Se underlag till kommunerna på www.tobaksfakta.se

Bild 21

Världen och FN enades för drygt tre år sedan om 17 hållbarhetsmål som fram till år 2030 tillsammans ska leda oss till skapandet av en bättre värld. WHO:s ramkonvention mot tobak har inkluderats i hållbarhetsmålen och erkänts som ett av medlen för genomförandet av mål 3 om hälsa. Men om man inte enbart tänker på hälsa utan istället utgår ifrån tobaksfrågan brett så ser man hur tobak hänger samman med aktiviteter inom alla hållbarhetsmål! Lika

tydligt som tobaksindustrins och folkhälsans intressen är oförenliga, lika uppenbart är tobak ett hinder för hållbar utveckling.

Bild 22:

Tobakslagen är en skyddslag

Vilket kan överföras till skolans verksamhet, där tobaksfrågan bör ses som en skyddsfråga och inte en ordningsfråga.

Alla, både vuxna och elever, tobaksbrukare och icke tobaksbrukare är viktiga i arbetet och har olika erfarenheter som är till hjälp i arbetet.

I bildspelet har vi ställt en del frågor som hjälp och stöd för er genomgång av materialet. De kan också vara till stöd för ett fortsatt arbete med fokus på Barnets Rätt i Tobaksfrågan.

Fundera vidare på:

Hur kan vi utveckla vår skola till en skyddande och stödjande miljö med målsättningen en tobaksfri skoltid?

Skulle det vara möjligt komma överens om och samla alla på skolan under målsättningen/policyn tobaksfri skoltid dvs ge stöd för den stora majoritet som inte brukar tobak att förbli tobaksfria och möjlighet för de som tills vidare vill fortsätta med sitt bruk att göra det utanför skoltiden?

Vad kan vi konkret göra för att involvera alla på skolan för att nå målet?

Hur ska vi stödja de som vill sluta och vem ska ansvara för det?

Lycka till!